

Toimintatavoista sosiaaliin rakenteisiin ja takaisin

Antti Gronow: From Habits to Social Structures Pragmatism and Contemporary Social Theory. Peter Lang, Frankfurt am Main 2011. 149 s. ISBN 978-3-631-61574-4

Antti Gronowin mukaan termiä pragmatismi käytetään monissa eri merkityksissä, minkä vuoksi hän haluaa väitöskirjallaan *From Habits to Social Structures* tuoda oman selkiinnyttävän lisänsä käsitteiden kirjavuuteen. Ennen kaikkea hän on ottanut tehtäväkseen tehdä selkoa siitä, mikä on pragmatismien relevanssi sosiaali-teorialle. Gronowille tärkeimmät kaksi pragmatismien klassikkoja ovat G. H. Mead ja John Dewey. Charles S. Peirce mainitaan kirjassa lähinnä pragmatismien filosofisen perustan laskijana, eikä William Jamesille juuri löydy käyttöä. Keskeisimmin Gronowin tutkielma nivoutuu habituaalisen toiminnan ja sosiaalisten rakenteiden keskinäisyhteyksiin. Erityisesti Meadin ajattelua käsittelevää kirjallisuutta Gronow tuntee hyvin.

Kirja koostuu neljästä aiemmin julkaistusta tekstistä, eräänlaisen yhteenvedonkin sisältävästä johdannosta sekä eteenpäin katsovista loppusanoista. Aiempia julkaisuja kokoavana artikkeliväitöskirjana *From Habits to Social Structures* on varsin tyyppillinen korkeimpaan akateemiseen oppiarvoon oikeuttava opinnäytetyö niin hyvässä kuin pahassa. Viralliset tarkastajat ovat siitä jo lausuntonsa

antaneet ja arvioineet sen opinnäytteenä selvästi keskimääräistä paremmaksi. Meidän tavallisten lukijoiden harmiksi työ kuitenkin noudattelee turhankin orjallisesti opinnäytetöiden muodollisia konventioita. Asiasisältöjen toistuva kertautuminen on kiusallista. Erillisinä julkaisuina jo ilmestyneet neljä lukua kerrataan pääosiltaan heti aluksi kirjan johdannossa. Se, että lukija ikään kuin etukäteen perehdytetään melko lailla seikkaperäisesti tulevaan, ei mitenkään edesauta pitämään lukijan mielenkiintoa jatkossa koko ajan korkealla. Esitystavasta juontuvat ongelmat ovat harmillisia, kirja kun kuitenkin avaa kiinnostavia näkökulmia pragmatismiin ja sosiologiaankin – etenkin sellaisille lukijoille, jotka eivät ole tulleet hyvin perehtyneeksi Gronowin oppi-isien Hans Joasin ja Erkki Kilpisen teoksiin.

En ryhdy jo aiemmin julkaistujen tekstien yksityiskohtaiseen erittelyyn, vaan tyydyn seuraavassa käymään ne lyhyesti läpi. Jo mainittua teoksen johdantoa seuraava luku kaksi, ”The Over- or the Undersocialized Conception of Man?”, käsittelee lähinnä Margaret Archerin ja Meadin teorioita. Siinä missä Archer saa osakseen

perusteltua kritiikkiä, Mead kiittäen hyväksytään. Etenkin pragmatistiseen toiminnan teoriaan perehtyville luku on antoisa. Taloustieteiden ja sosiologian instituutioteorioiden kritiikiksi otsikoidussa luvussa 3 Gronow esittelee erilaisia institutionalismeja, regulatiivisesta normatiivisen ja diskursiivisen kautta habituaaliseen, hyödyntäen ja täydentäen W.R. Scottin alun perin laatimaa luokitusta. Ajatus on, että kirjan otsikossakin mainitut sosiaaliset rakenteet on hedelmällistä käsitteellistää instituutioiksi. Vebleniltä juontuva habituaalinen institutionalismi on Gronowille mieluisin väline niin taloustieteellisten käsitysten kritiikkiin kuin muutokin. Neljännen luvun teema on Pierre Bourdieun ja pragmatismien keskinäisyydet. Tässä esitys jää turhan pinnalliseksi, varsinkin kun otetaan huomioon, että Gronow ei aivan ensimmäisenä tätä aiheita käsittele. Viides luku käsittelee Amartya Senin ”capability approachin” suhdetta pragmatismiin. Tekijä löytää lähestymistapojen väliltä yhtäläisyyksiä. Yhden väliotsikkonsa (”How Many Pragmatisms?”) alla Gronow tarjoaa lähinnä itsetarkoituksellisia luokitteluja, joiden käyttöarvo jää vä-

häiseksi. Luvun kuusi, ”The Road Ahead”, päätössanat eivät oikein lunasta lupauksia.

Gronow on omaksunut joasilaisittain toimintakeskeisen lähestymistavan ja sanoo keskittyvänsä toiminnan ja sosiaalisten rakenteiden väliseen suhteeseen, minä ymmärtämisessä pragmatismien avainkäsite, toimintatapa tai luontumus, auttaa voittamaan usein esiintyvän toiminnan ja rakenteen vastakkainasettelun. Gronowin kirjan vahvuuksia ovatkin klassisen pragmatismien keskeisimmän käsitteen – habit – erittely ja hyvä tuntemus. Toiminnan ja sosiaalisten rakenteiden keskinäissuhteesta, jonka Gronow itse ilmoittaa työnsä keskeisimmäksi teemaksi, jää vielä käsiteltävää seuraavaankin kirjaan. Gronowin voimakas väite, että pragmatismien toimintakeskeinen fokus ei milloinkaan menetä yhteyttä rakenteisiin, jättää lukijan kaipaamaan nykyistä vakuuttavampaa argumentointia. Sen toteaminen, että puhe toiminnasta implikoi aina oletuksia sosiaalisesta rakenteesta ja päinvastoin, ei oikein argumentista käy. Toiminnan ja rakenteen yhteydestä Gronow toteaa myös, ettei suosittelava näkökulma siihen voi olla reduktionistinen, mihin voi helposti yhtyä, mutta myös tässä jää analyysinvaraa seuraaville toille. Totta tietysti on, että pragmatistit ajattelevat sosiaalisten rakenteiden olevan olennaisessa yhtey-

dessä habituaaliseen toimintaan. Gronow on monien muiden ”teoreettisten” sosiologioiden, kuten vastaväittäjänsä Neil Grossin, kanssa ikään kuin samassa veneessä siinä, että teoretisoimalla sosiaalisista rakenteista ei hevin synny uutta sosiologiaa, eikä aina edes kiinnostavia näkökulmia vanhaankaan sosiologiaan. Ehkä rakenteet ovat sittenkin enemmän empiirisen sosiologian asia.

Latteimmillaan Gronowin esitys on tapailllessaan pragmatismien filosofista perustaa. Gronow toteaa ensin, että ontologiasta ei pragmatismikaan pääse irti, ja kirjaa siten päätelmänään, että ”pragmatism can be said to have an ontological view of reality but it is not one of dogmatic belief: the world can always undergo changes and therefore our views are fallible and cannot rest on solid foundations”. Silmiinpistävä ongelma tässä on, että sitaatin alku vaatisi vankat perustelut, eikä loppu taas sano mitään. Jostain syystä myös Gronow on omaksunut tavan viljellä irrallisia, kriittiseksi tarkoitettuja heittoja uuspragmatisti Richard Rortyn ajattelusta, minkä olisi kyllä voinut jättää tekemättäkin, sillä niin ilmiselvästi heppoista Gronowin Rortyn tuotannon tuntemus on. Valitettavasti en oikein ymmärtänyt Gronowin representaatioita, merkityksiä, merkkejä ja kieltä koskevia huomautuksia. Myös kielellisten ja ei-kielellisten

elementtien keskinäissuhteet jäivät hämärän peittoon. Itse ajatellen kielen yhteisölliseksi välineeksi kommunikoida ja koordinoita ihmisten toimintaa. En myöskään ole koskaan ymmärtänyt, missä erityisessä mielessä pragmatismia olisi syytä ajatella teoriana.

Opinnäytteestä kirja-arvion tekeminen on omalla tavallaan ongelmallista. Selvää on, että opinnäytettä arvioivat esitarkastajat vaativat akateemisen yhteisön parhaiden perinteiden mukaan yleisesti hyväksytyjen väitöskirjakonventioiden noudattamista. Kirja-arvion tekijän dilemma on sitten siinä, että olisi miltei kohtuutonta vaatia, että yksi ja sama kokonaisuus voi olla artikkeleista koostuvana opinnäytteenä korkeatasoinen ja samanaikaisesti kirjana vaativankin lukijan tarpeet tyydyttävä. Oli miten oli, väitöskirjavaiheessa tärkeintä on tohtorin arvon saavuttaminen.

Gronowin kirja osoittaa tekijän pragmatismia käsittelevän kirjallisuuden vankkaa tuntemusta sekä tekijänsä kykyä kirjoittaa selkeätä, hyvin ajateltua tekstiä. Kokonaisuudessaan kirjan ansiot ovat paljon sen puutteita painavammat, kuten opinnäytetöistä tavaan sanoa. Jään kiinnostuneena odottamaan, mitä Gronow seuraavaksi tekee.

Osmo Kivinen